

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

osaksi hyvinvointikertomuksia

PÄIHDEHAITAT KUORMITTAVAT HYVINVOINTIA JA TALOUTTA

Ehkäisevällä päihdetyöllä ehkäistään ja vähennetään alkoholin riskikäyttöä, tupakka- ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden ja huumausaineiden käyttöä sekä haitallista rahapelaamista ja niistä aiheutuvia haittoja. Ehkäisevä päihdetyö kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja kunnissa ja alueilla. Alkoholin riskikäyttö yhdessä tupakoinnin kanssa selittää lähes kaksi kolmasosaa väestöryhmien välisestä terveyseroista.

Ehkäisevän päihdetyön tarve on kasvanut viime vuosina. Esimerkiksi alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu EU-jäsenyyden jälkeen näkyy haittoina, kuten työstä poissaoloina, humalajuomiseen liittyvinä tapaturmina ja väkivaltana sekä maksasairauksina. Päihdehaitat luovat paineita palvelujärjestelmälle. Palvelujen tulee pystyä vastaamaan ongelmien varhaisen tunnistamisen ja tehokkaan hoitoon ohjaamisen tarpeisiin.

PERUSTA TIEToon – TUNNISTA VAHVUDET JA KEHITTÄMISKOHEET

Kunnassa ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin huolehtii päihdeolojen seurannasta ja siitä tiedottamisesta. Hyvinvointikertomuksen päihdelilanteen kuvauksessa kannattaa huomioida väestöryhmittäin ilmiöiden yleisyys, palveluiden käyttö ja aiheutuvat haitat.

Miksi?

Ehkäisevä päihdetyö

- kuuluu kunnille sekä alueille osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.
- perustuu päihdeiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin.
- on olennainen osa hyvinvointikertomusta.

Kuka?

- Ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tarjoaa kunnan ja alueen hyvinvointikertomuksen koostamisesta vastaaville asiantuntemustaan, jotta päihdeasiat tulevat huomioitua.

Esimerkkejä hyvinvointikertomuksessa hyödynnettävistä mittareista

Alkoholin riskikäyttö	<ul style="list-style-type: none"> • Tosi humalassa vähintään kerran kk:ssa, % 8. ja 9. luokan oppilaista¹ • Alkoholia liikaa käyttävät (AUDIT-C), % 20–64-vuotiaista¹, yli 65-vuotiaista² • Alkoholia humalahakuisesti käyttävät (AUDIT-1k), % 20–64-vuotiaista³
Tupakkatuotteiden käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • Tupakoi päivittäin, % lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoista² • Nuuskaa päivittäin, % lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoista² • Päivittäin tupakoivat, % 20–64-vuotiaista¹
Huumausaineiden käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista² • Kannabista 12 kk:n viime aikana käyttäneet, % 20–64-vuotiaista¹ • Poliisin tietoon tulleet huumausaineiden käyttörikokset / 1000 asukasta²
Haitallinen rahapelaaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Pelaa rahapelejä viikoittain, % 8. ja 9. luokan oppilaista² • Rahapelaamisensa ongelmaksi vähintään joskus 12 viime kk:n aikana kokeneet, % 15–74-vuotiaista²

1 THL, Hyvinvointikompassi: hyvinvointikompassi.fi > Hyvinvointi > Elintavat

2 THL, Sotkanet > sotkanet.fi > Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet

3 THL, terveytemme.fi > Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus ATH > Tulosraportit > Alueraportit > Terveys

Kootun tiedon avulla tehdään näkyväksi kunnan ja alueen vahvuudet ja kehittämiskohteet: 1) väestön hyvinvoinnin edistämiseksi, 2) eri-ikäisten päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja 3) kustannusten vähentämiseksi.

Mitkä ovat vahvuutemme, joista kannattaa pitää kiinni? Mitkä asiat päihdelilanteessa herättävät huolta ja mitä tulisi kehittää?

VINKKEJÄ

- Huomioi päihteiden yhteys kansansairauksiin, perheiden ja lasten hyvinvointiin sekä lastensuojelun tarpeeseen, mielenterveyteen, tapaturmiin ja väkivaltaan.
- Täydennä valtakunnallisten tietokantojen tietoa kunnasta ja alueelta kerätyllä kysely- ja selvitystiedolla, kokemustiedolla sekä palvelujen kautta syntyvällä laadullisella tiedolla.
- Osallista myös asukkaat, yleis-työhyödylliset yhteisöt, valvontaviranomaiset ja elinkeinoelämä mukaan ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun, toteutukseen ja raportointiin!

KÄTTÄ PIDEMPÄÄ

PÄIHDEINDIKAATTOREITA

- THL, Hyvinvointikompassi.fi > Hyvinvointi > Elintavat
- THL, Sotkanet.fi > Alkoholit, tupakka ja riippuvuudet
- THL, Kouluterveyskysely> Tulokset > Tulokset aiheittain > Päihteet ja riippuvuudet
- THL, TEAviisari.fi > – kuntajohto – terveyskeskus – peruskoulut – toinen aste
- THL, terveytemme.fi > Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus

HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

- STM (2015). Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. Julkaisuja 19.
- Fors R ym. (2013). Paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisy – Käsikirja yhdessä toteutettavaan Pakka-toimintamalliin. THL, Kide 23.
- Soikkeli M & Warsell L (2013). Laatutähteä kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. THL, Kide 21.

ASETA SAAVUTETTAVISSA OLEVAT TAVOITTEET

Pidemmän aikavälin tavoitteet nousevat kunnan tai alueen päihdetilanteesta. **Ovatko tavoitteet riittävät päihdeoloihin nähden? Ovatko tavoitteet yhteydessä talous- ja toimintasuunnitelmaan ja huomioivat kansallisen Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman tavoitteet?**

TOIMIVAT MENETELMÄT TOIMENPITEIKSI

Toimenpiteiden toteuttamista edesauttaa, kun ne ovat riittävän konkreettisia, selvästi vastuutettuja ja resursoituja. Vuosittaisen raportoinnin tueksi on tarpeen sopia myös arviointi-indikaattorit. Mikäli kunnassa tai alueella on erillinen päihdesuunnitelma, mielenterveys- ja päihdesuunnitelma tai vastaava, kannattaa sieltä nostaa keskeisimmät toimet hyvinvointikertomukseen.

Laki painottaa tutkittua tietoa ja hyviä käytäntöjä osana päihdehaittojen ehkäisyä. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma tarjoaa näitä kunnan ja alueen käyttöön.

ESIMERKIKSI

Lyhytneuvonta (mini-interventio) ja tupakasta vieroitus – aktiivisesti käytössä eri palveluissa, kuten perusterveydenhuollossa, sosiaalitoimessa, talous- ja velkaneuvonnassa sekä ensiavussa. **Onko organisaatiossa linjattu miten riskikäyttäjät ja tupakoijat tunnistetaan, milloin lyhytneuvontaa ja motivoivaa lähestymistapaa hyödynnetään, milloin ohjataan hoitoon ja miten tiedot kirjataan? Onko johdolla ja henkilöstöllä riittävästi osaamista eri-ikäiset huomioiden?**

Pakka – (paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikka) -toimintamalli – vähennetään haittoja ja humalajuomista sekä parannetaan ikäraja- ja valvontaa lainmukaista anniskelua ja myyntiä vahvistamalla ja yhteisöä aktivoimalla. **Tehdäänkö kunnassa tai alueella lain hengen mukaisesti laaja-alaista yhteistyötä mm. elinkeinoelämän ja valvonnan kanssa? Mitä on vastuullinen yhteistyö elinkeinon kanssa?**

Lupalausuntomalli – osallistetaan asukkaita alkoholihaittojen ehkäisyyn antamalla mahdollisuus lausua uusista anniskeluluvista. **Onko kunnassa sovittu prosessi ja nimetty vastuutaho, joka koostaa asukkaiden näkemyksen aluehallintovirastoon?**

TOIMINTASUUNNITELMA ESIMERKIN VALOSSA

Painopiste	Ennaltaehkäisevän toiminnan kehittäminen
Tavoitteet	Alkoholin riskikäyttö, tupakkatuotteiden ja huume- ja huumausaineiden käyttö ja haitallinen rahapelaaminen vähenevät.
Toimenpiteet (vastuutaho)	1) Otetaan käyttöön Pakka-toimintamalli nimittämällä koordinaattori ja Tarjontatyöryhmä, tekemällä ostokokeet, asiakasarviointit ja päihdetilannekysely, sopimalla yhteisistä toimista nuoriso- ja opetustoimissa sekä järjestämällä yhteistyöfoorumi elinkeinolle. 2) jokin muu toimenpide / muut toimenpiteet
Resurssit	1) Kunnan ehkäisevän päihdetyön toimielin, koordinaattori, Tarjontatyöryhmä. 2) jokin muu/muut
Arviointimittari/t	1) Koordinaattori, Tarjontatyöryhmä, yhteistyöfoorumi: K/E, ostokokeiden, asiakasarviointien, päihdetilannekyselyn ja Kouluterveyskysely- ja ATH-tulokset, yhdessä järjestettyjen tapahtumien/valvontaiskujen/tiedotteiden/seminaarien määrät. 2) jokin muu/muut

LISÄTIETOJA

www.thl.fi/ehkaisevapaihdedetyo

www.thl.fi/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet

www.thl.fi/terveyden-edistaminen > Hyvinvointikertomus